

Fizyokrazi ve Doğa Bilimlerinin Kesişimi: Doğal Düzenin Ekonomiye Yansıması

Çiğdem Kavak

İktisat Tarihi, İİBF, Dicle Üniversitesi, Türkiye

ckavak337@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8071-5724>

(Received: 30 January 2025, Accepted: 03 February 2025)

(2nd International Conference on Pioneer and Innovative Studies ICPIIS 2025, January 30-31, 2025)

ATIF/REFERENCE: Kavak, Ç. (2025). Fizyokrazi ve Doğa Bilimlerinin Kesişimi: Doğal Düzenin Ekonomiye Yansıması. *International Journal of Advanced Natural Sciences and Engineering Researches*, 9(2), 187-200.

Özet – 18. yüzyılda, fizyokrazi adı verilen bir ekonomik teori ortaya çıktı. Fizyokrazi, tarımın ve doğa yasalarının, ulusların zenginliği ve refahını şekillendirmedeki önceliğini vurgulayan bir düşünce sistemiydi. François Quesnay gibi düşünürler tarafından geliştirilen bu teori, ekonominin işleyişini doğal ilkelere dayandırmayı amaçlamış ve doğanın, denge ve düzeni sağlamak için evrensel yasalarla işlediği inancından ilham almıştır. Fizyokrazi'nin bu yaklaşımı, Aydınlanma dönemi boyunca doğal bilimlerin- özellikle fiziğin- dünyayı doğal yasalarla işleyen bir sistem olarak anlamaya yönelik temelini attığı entelektüel bir eğilimle paralellik göstermektedir. Fizyokrazi ve doğal bilimler, farklı alanlarda yoğunlaşıyor olsalar da, her ikisi de aynı dünya görüşüne sahiptir: doğal düzenin içsel olarak var olduğu ve kendi kendini düzenleyen bir anlayış.

Fizyokraside temel düşünce, ekonominin doğa gibi bir dizi doğal yasa tarafından yönetildiğiydi. Fizyokratlar, yalnızca tarımın gerçek anlamda zenginlik ürettiğini savunmuş, diğer sektörler—sanayi ve ticaret gibi—yalnızca "steril" olarak görülmüştür; bu, yeni değer yaratmadıkları, bunun yerine mevcut değeri yeniden dağıttıkları anlamına geliyordu. Nasıl ki doğal bilimler, fiziksel sistemlerdeki enerji, madde ve kuvvetlerin dengesini gözlemlerken, fizyokratlar da ekonomiyi, toprak verimliliği, arz ve talep güçleri ile insanların doğal emekleri tarafından yönetilen organik bir sistem olarak görmüşlerdir.

Fizyokrasinin temel ilkelerinden biri, ekonominin kendi haline bırakıldığında, tıpkı bilim insanları tarafından incelenen doğal sistemler gibi, optimal bir dengeye ulaşacağıdır. Fiziğin alanında, Newton'un hareket yasaları veya termodinamik yasaları gibi yasalar, kuvvetlerin nasıl etkileşime girdiğini ve tahmin edilebilir sonuçlara nasıl yol açtığını açıklar. Benzer şekilde, fizyokratlar, hükümetin gereksiz müdahalelerden kaçındığında (bu ilke "laissez-faire" olarak bilinir), ekonominin doğal olarak kendini düzenleyeceğine ve refahı sağlayacağına inanırlardı.

Anahtar Kelimeler – Doğal Bilimler, Fizyokrazi, Ekonomi, Fizik, Tarım.

I. GİRİŞ

Fizyokrazi, iktisadi olayları doğal düzen çerçevesinde açıklamayı amaçlayan bir iktisat teorisidir. 18. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan bu düşünce okulunun üyelerine fizyokrat denir. Fizyokrat okulunun

kurucusu François Quesnay'dir. Quesnay ve arkadaşları, çıkardıkları bir dergi aracılığıyla iktisadi görüşlerini geniş kitlelere duyurmayı başarmışlardır. Fizyokratların fikirlerini şekillendiren düşünürlerden en çok etkilendikleri ise John Locke olmuştur. Locke'un, iktisadi düşüncelerin sebep-sonuç ilişkisi içinde ele alınması gerektiğine dair görüşleri, fizyokratların düşünsel temellerini oluşturmuştur. Bu yaklaşım, evrensel geçerliliği olan iktisadi kuralların ortaya konabileceği inancını doğurmuştur.

Fizyokratlar, bir toplumda ihtiyaçların karşılanması ve zenginliğin artırılması için doğal yasalara uygun ilkelerin benimsenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu şekilde, toplumda ihtiyaçların tatmin edilmesi ve doğal kaynakların verimli şekilde kullanılmasıyla sağlıklı bir ekonomik ve toplumsal düzen kurulabileceğine inanmışlardır. Fizyokrat düşüncesinin temelini oluşturan doğal düzen veya doğal yasa kavramı, girişim özgürlüğü, sözleşme özgürlüğü ve mülk edinme özgürlüğünün gerçekleştirilebileceği bir toplumsal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir.

17. yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılda devam eden gelişmeler, İngiltere ve Fransa'da insan aklına olan güvenin artmasına yol açtı. İnsan aklının ve rasyonelliğinin güçlü bir varsayım olarak kabul edilmeye başlanmasıyla, bilgiye akıl yoluyla ulaşılabilen fikri benimsendi. Kartezyen düşünce olarak bilinen akılcılık, toplumu anlamak ve analiz etmek için de bir araç haline geldi. 17. yüzyılın sonlarına doğru, akılcılık ve gözlemcilik (ampirizm) birleştirilerek, akılcı-gözlemci bir yaklaşımın 18. yüzyıl boyunca hakim olmasını sağladı. Bu anlayışın bir sonucu olarak, doğal yasa felsefesi ortaya çıktı.

Fizyokratlar, doğal yasa anlayışına dayanarak, bireyin haklarının korunmasına büyük önem verdiler. Bir toplumun iktisadi düzeninin temelinde, kişisel çıkar ilkesinin bulunması gerektiğini savundular. Bireylerin rasyonel bir şekilde hareket ederek, kendi çıkarlarını kollayacakları ve zararlarına olacak bir şey yapmayacakları inancına dayandılar. Ayrıca, diğer insanlarla işbirliği yapmanın, herkes için faydalı olacağına inanıyorlardı. Bu düşüncelerini şu ünlü sloganla ifade ettiler: 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' (Laissez-faire, laissez-passer). Bu yaklaşım, hükümetlerin iktisadi hayata müdahale etmemesi gerektiğini savunarak, serbest piyasa anlayışını pekiştirdi.

Fizyokratlar, zenginliğin kaynağının üretim olduğunu savundular. Diğer bir deyişle, zenginliğin toprağa ve tarıma dayalı üretimden geldiğini öne sürdüler. Bu görüşleriyle, merkantilist dünyadan en önemli farklarını ortaya koymuş oldular. Merkantilistler, zenginliğin kaynağını ticaret ve mübadele olarak kabul ediyorlardı.

Fizyokratlara göre toplum üç sınıftan oluşur: Toprak sahipleri (toprakta mülkiyeti elinde bulunduranlar), çiftçiler (toprağı işleyip üretim yapanlar) ve esnaf ve zanaatkârlar. Fizyokratlar, esnaf ve zanaatkârları üretken kabul etmemişlerdir çünkü onlar net ürün (safı hasıla) üretmezler. Üretken sınıf olarak kabul edilen çiftçiler, kendi geçimlerini temin ettikten sonra, diğer sınıfların ihtiyaçlarını karşılayacak kadar net ürün üretirler. Fizyokratlar, yaratılan net ürünün sınıflar arasında dolaşarak tekrar üretimi harekete geçireceğini "Ekonomik Tablo" adlı eserleriyle açıklamışlardır.

1760-1770 yılları arasında eserlerini yayımlayan fizyokratlar, iktisat bilimini kuramsal bir düzeye taşıyan ilk iktisadi okulun temellerini atmışlardır. Bu okulun en tanınmış temsilcileri, kurucusu François Quesnay (1694-1774) ve Jacques Turgot (1727-1781) olarak sayılabilir. Fizyokratik düşüncenin temeli, büyük ölçüde Quesnay'ın eserlerine dayanmaktadır. Turgot ise, Louis XVI'nın kabinesinde görev yaptığı dönemde, Quesnay'ın fikirlerini uygulama fırsatı bulmuş ve bu düşünceleri pratiğe dökmüştür¹.

¹ Neşe Erim, İktisadi Düşünce Tarihi, Ankara: Palme Yayıncılık, 2007, s. 16-19

II. FİZYOKRASİ DÜŞÜNÇESİNİ HAZIRLAYAN ŞARTLAR

Merkantilizmin teorik görüşlerine ve ekonomik yaşama getirdiği kısıtlamalara duyulan tepki, Fransa'da İngiltere'ye kıyasla daha şiddetli olmuştur. Fransız ekonomisi, esas itibariyle tarıma dayalı olduğu için, Jean Baptiste Colbert tarafından uygulamaya konan ve sanayileşmeyi teşvik etmeyi amaçlayan önlemlerden beklenen fayda sağlanamamıştır².

Merkantilist politika, sanayiye dış ticaret aracı olarak geliştirmiş, ancak ülke içinde tarıma dayalı bir ticaretin gelişmesini engellemiştir. Fransa'daki gümrük resimleri ve tarımsal ürünlerin ihraç edilememesi gibi etkenler, üretim artışını olumsuz etkilemiştir. 1660-1715 yılları arasında, nüfusun %20'si, tarımsal üretimin ise %33'ü azalmıştır³.

Fransa, başarısız koloni savaşları ve sarayın savurgan harcamaları nedeniyle giderek fakirleşmekteydi. Ekonomik durumu zorlaştıran bu etkenler, yeni gelir kaynakları yaratmak amacıyla halkın üzerindeki vergi yükünü sürekli artırmıştı. Ancak, ruhban ve asil sınıflar vergi muafiyetlerinden yararlandıkları için vergiler büyük ölçüde toprak sahipleri ve köylülerden alınmıştır. Vergilerin ağır olması kadar, bu vergilerin tahsil yöntemleri de halk arasında büyük şikayetlere yol açmıştır. Bu huzursuz ortamda, fizyokratlar, halk ayaklanmalarını önlemek ve adeta bir 'yukarıdan ihtilal' gerçekleştirmek amacıyla bazı ekonomik düzenlemeler önererek ortaya çıkmışlardır.

Fizyokratlar, iktisadi düşünce tarihinde, Thomas Kuhn'un "paradigma" tanımına uygun şekilde, tanınmış bir lidere sahip olan ve bu liderin etrafında birleşerek onun düşüncelerini savunan bir okul oluşturmuşlardır. Ayrıca, bu okulun düşüncelerini yayacak bir dergiye sahip olmaları da onları farklı kılmıştır. Ancak, fizyokrat okulunun lideri François Quesnay'in bir bilim insanı olmaması, hem onun liderliğinin hem de fizyokrasinin kısa ömürlü olmasına neden olmuştur⁴.

Fizyokratlar, Sir Isaac Newton (1642-1727) ve diğer fizik bilimcilerinin yaptığı gibi, sosyal olaylarda da bir nedensellik ilişkisi ve düzenlilik ilkesi bulmayı amaçlamışlardır. Bu yaklaşımla, John Locke'un daha önce denediği gibi, eğer başarılı olunabilirse, ekonomik olaylar da tıpkı fiziksel olaylar gibi sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde ele alınabilir ve evrensel geçerliliği olan kurallar tespit edilebilirdi.

Fizyokrasinin ortaya çıktığı 18. yüzyıl, Grotius, Pufendorf, Hobbes, Locke, Hume, Montesquieu, Helvetius ve Malebranche gibi ünlü filozofların etkili olduğu bir dönemdi. Aynı zamanda Descartes ve Spinoza'nın düşüncelerinin de güçlü bir şekilde etkili olduğu bir çağdı. Bu filozoflar, fizyokratlar üzerinde önemli bir etki bırakmış, fizyokratlar ise kendi felsefi okullarını oluşturarak Encyclopedists adı verilen bir felsefi akım yaratmışlardır. Bu dönemin bir diğer özelliği ise, felsefe ve iktisat arasındaki güçlü bağdır; iktisat, dönemin önemli düşünürleri tarafından moral felsefenin bir dalı olarak görülüyordu.

Fizyokrat felsefesinin kurucusu, John Locke'tur. Locke'un, rasyonalizm ve doğal düzen üzerine geliştirdiği fikirler, fizyokratlar tarafından benimsenmiştir. Aynı zamanda Descartes'ın düşünceleri de fizyokratları etkilemiştir.

Descartes ve Locke, felsefi olarak dualist düşünürlerdi; yani, zihin ile maddeyi birbirinden ayırmışlardı. Locke, bilgiyi duyulara dayandırarak zihni pasif kabul etmiş, ancak refleksiyon yoluyla zihnin bilgiyi

² Vural Savaş, İktisadın Tarihi, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000, s.225.

³ Gülten Kazgan, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Ankara: Remzi Kitabevi, 1980, s. 53.

⁴ Savaş, s.225.

üretebileceğini savunmuştur. Descartes ise, doğuştan kazanılan fikirlerin ebedi gerçekler olduğunu ve bilginin kaynağının insan bilinci olduğunu öne sürmüştür. Descartes'a göre, zihnin duyular yoluyla elde edilen verileri yorumlaması gerektiği vurgulanmıştır. Locke, materyalizme, Descartes ise idealizme daha fazla ağırlık vermiştir.

Fizyokratlar, bir yandan Descartes'ın felsefesine uyarak doğal düzeni benimserken, diğer yandan Locke'un materyalizmine de kayıtsız kalamamışlardır. Bu ikili (dualistik) felsefi durumu şekillendiren isimlerden biri de Helvetius'tur. Helvetius, materyalist bir filozoftu ve ona göre tüm fikirler izlenimlerden ibaretti. İnsanlar arasındaki farklılıkların ise çevre ve eğitimle şekillendiğini savunuyordu. Helvetius'a göre insan davranışlarını harekete geçiren temel faktörler zevk ve acıydı; yani kişisel çıkarlar, insanların hareketlerini yönlendiren unsurlardı. Fizyokratların, bir yandan doğal düzen gibi mistik bir kavramı kabul etmeleri, diğer yandan Locke'un rasyonalizmini benimsemeleri arasındaki çelişki, dönemin felsefi ortamının etkisiyle açıklanabilir⁵.

III. FİZYOKRASİ

"Fizyokrazi" terimi, Yunanca "physis" (doğa) ve "kratos" (kuvvet) kelimelerinin birleşiminden türetilmiş olup, "doğa kuvveti" anlamına gelmekteydi. Bu terim, ilk kez 1776 yılında Dupont de Nemours tarafından, Quesnay'in ölümünün ardından kullanılmıştır⁶.

Ekonominin bilimsel bir disiplin olarak kabul edilmeye başlanmasının ilk adımı olarak görülen fizyokrazi, tarımı ihmal eden ve devletin ekonomik politikalarına yönelik pratik çözümler sunan merkantilizme karşı ortaya çıkan ilk ciddi tepkidir.

Ekonomik düşünce tarihinde, "ekonomist" sıfatı ilk kez fizyokratlar için kullanılmıştır, çünkü:

- Ekonomik faaliyetler bir bütün olarak ele alınmış,
- Ekonomik olaylar objektif bir şekilde incelenmiştir.

Bu yaklaşım, ilk kez fizyokrat ekolüne mensup ekonomistler tarafından benimsenmiştir. Fizyokrat ekonomistlerine göre, tüm ekonomik ve sosyal yaşamı yönlendiren bazı doğal yasalar vardır. Bu yasalar, değişmeyen, sonsuz ve ölümsüz olup, zamana ya da mekâna göre farklılık göstermezler. Bu nedenle, bu ekole mensup ekonomistler, "fizyokrat" adının yanı sıra, bazen "Tanrıci Liberalistler" olarak da adlandırılmaktadırlar⁷.

IV. FİZYOKRASİNİN GETİRDİĞİ TEMEL DÜŞÜNCELER

A. Doğal Düzen Ve Doğal Yasalar

Fizyokratlar, doğal düzenin "Tanrısal" olduğuna inanarak, bu düzenin ekonomik hayata ve toplumsal yaşantıya egemen olduğuna dair düşüncelerini "*Bırakınız yapsın, bırakınız geçsin; dünya kendi kendine yürür*" (*Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui*) şeklinde ifade etmişlerdir. Bu görüşe göre, doğal kanunlar, tıpkı yerçekimi gibi her yerde ve her zaman aynıdır ve insan iradesinin üstündedir. Bu yasaların

⁵ Savaş, s.226-227.

⁶ Erol Zeytinoğlu, **Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Sistemler**, İstanbul:Mim Matbaacılık, 1992, s.59.

⁷ Zeytinoğlu, s.60.

değişmesi mümkün değildir; dolayısıyla onlara karşı koymak veya bunları reddetmek de olanaksızdır. Bu nedenle, ekonomik hayatta büyük ölçüde serbesti tanınmalı, bireylere çıkarlarını en iyi şekilde gerçekleştirebilme fırsatları verilmelidir.

Fizyokratlara göre, bu "tanrısal" düzen toplumda devlet müdahalesi olmaksızın kendi kendine oluşur. Devletin görevi, bu doğal düzenin işlemesine engel olmamak ve bireylerin kendi çıkarlarını sağlamak için yaptıkları girişimlere müdahale etmemektir. Bu şekilde, hem bireylerin hem de toplumun çıkarları korunmuş olacaktır çünkü Fizyokratlara göre, toplumun tüm üyelerinin çıkarları arasında doğal bir uyum vardır.

Devletin rolü, yalnızca insanın canını, malını ve özgürlüğünü korumakla sınırlıdır. Bunun dışında, önemli altyapı projeleri (yollar, köprüler, kanallar gibi) dışında hiçbir ekonomik faaliyete katılmamalıdır.

Fizyokrat düşünürler, mülkiyet haklarının korunmasının önemini vurgulamış ve hem taşınmaz malların hem de toprak mülkiyetinin her türlü saldırıdan korunması gerektiğini savunmuşlardır. Devlet, bu koruma görevini üstlenmelidir.

Fizyokratlar, tarıma özel bir önem vermişlerdir ve yalnızca tarımla uğraşanları üretici sınıf olarak kabul etmişlerdir. Onlara göre, "safı hasıla" yalnızca topraktan, yani tarımdan elde edilir; sanayi ve ticaret ise üretici sınıfın dışında yer alır. Ticaret ve sanayi, tarımdan elde edilen ürünlerin değerini artıran ve yerini değiştiren faaliyetlerdir, ancak bu faaliyetlerin kendileri bir "fazlalık" yaratmaz. Bu nedenle, tarım dışındaki faaliyetler faydalıdır, ancak esas üretim kaynağı tarımdır. Fizyokratlar, doğal düzenin ve tarımın önemini vurgulayarak, liberalizm felsefesinin temellerini atmışlardır. Onlara göre, ekonomik problemleri çözebilecek bir iktisat bilimi ancak doğal kanunlar kabul edilerek geliştirilebilir⁸. Bu kanunlar, iki ana kategoriye ayrılır:

1. **Fiziki Kanunlar:** Doğanın düzenine uygun şekilde, insanların en elverişli koşullarda yaşamalarını sağlayan, doğal olayları kapsayan kanunlardır.
2. **Moral Kanunlar (Ahlaki Kanunlar):** İnsan davranışlarını düzenleyen ve toplumsal olayları içine alan, insanların daha iyi bir yaşam sürdürebilmesi için kurulan kanunlardır⁹.

Fizyokratlar, bu kanunların doğal bir düzenin parçası olduğunu ve ekonomik hayatta bu düzeni takip etmenin önemini savunmuşlardır.

B. Üretim, Net Üretim Ve Tek Vergi

Fizyokratlar, üretim ve zenginlik konusundaki ilk ciddi araştırmaları yapmışlardır. Merkantilistler, zenginliği ve hazineyi eş anlamlı görerek, bir ülkenin yalnızca ticaretle zenginleşebileceğini savunuyorlardı. Ancak fizyokratlar, zenginliğin yalnızca tarım, balıkçılık ve madencilik gibi doğal kaynaklarla üretilen mallardan oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüş, merkantilist anlayışa kıyasla daha gelişmiş bir bakış açısını yansıtmaktadır. Ayrıca, fizyokratlar servetin kaynağının sadece toprak olduğunu düşündüklerinden, tarımda çalışan emeğin üretken olduğunu savunmuş ve bu nedenle düşüncelerine 'Tarımsal Sistem' adı verilmiştir¹⁰.

Üretken olmayan sınıf, yani toprak sahipleri, çiftçiler, madenciler ve balıkçılar dışında kalan kişiler, net üretim yapmazlar. Örneğin, zanaatkarlar ve esnaf, ürettikleri ürünlerin değerinin yalnızca kullandıkları

⁸ Zeytinoğlu, s.61.

⁹ Rona Turanlı, **İktisadi Düşünce Tarihi**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994, s.51.

¹⁰ Savaş, s.230.

hammadde ve emeğin toplamına eşit olduğunu düşünürler, dolayısıyla bu faaliyetler net üretim yaratmaz. Bu yüzden bu kişiler "verimsiz sınıf" olarak adlandırılır. Sadece tarımla uğraşan çiftçiler, balıkçılar ve madenciler net üretim yapabilir ve bu net üretimin kaynağı topraklardır.

Fizyokratlar, ulusal refahın tarım gibi üretken alanlara dayandığını savunmuşlardır. Bu nedenle, ekonomide tarıma öncelik verilmesi gerektiğini, ticaret ve finansman gibi sektörlerde çalışan sayısının ise mümkün olduğunca düşük tutulması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Tüccar ve finansçılar, yalnızca başkalarının ürettiklerini değil tokuş ettikleri için, fizyokratlar tarafından net üretim yaratmayan sınıflar olarak görülürler.

Fizyokratlar, harcama akımlarını incelerken tasarrufu ekonomi için zararlı olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, paranın elde tutulması, tarım ürünlerinin fiyatlarını düşürüp net ürünün azalmasına yol açar. Ayrıca, toprak sahiplerinin ve toplumdaki en büyük toprak sahibinin harcama alışkanlıkları, ülkenin ekonomik faaliyetlerinin çeşitliliğini ve seviyesini belirleyecektir¹¹.

Fizyokratlar, arazi vergisi muafiyetinin kaldırılmasını ve çeşitli vergiler yerine tek bir verginin getirilmesini savundular. Bu "tek vergi", toprak sahiplerinin net üretimdeki paylarına göre alınmalıydı. Fizyokratlar, tarımın tek net ürün yaratan sektör olduğuna inandıkları için, verginin arazi gelirinden alınmasını önerdiler. Bu sayede vergi toplama işlemi kolaylaşacak ve çiftçilerin ekonomik durumu iyileşecekti.

Fizyokratlara göre, ücretler ve karlar rekabet nedeniyle minimuma inecek, fazla gelir sadece topraktan elde edilecekti. Tek vergi sisteminin başarılı olabilmesi için tarımda verimin artması gerekiyordu. Ancak o dönemde Fransa'daki tarım küçük ve az verimliydі. Fizyokratlar, işletmelerin büyütülmesini ve kapitalin artırılmasını önererek yüksek verimli tarıma geçilmesini savundular. Ancak bu öneriler büyük tarım işletmeleri doğuracak ve küçük çiftçilerin ücretli işçilere dönüşmesine yol açacaktı. Bu durum, fizyokratların planlarının beklediği ilgiyi görmesini engelledi¹².

C.Ticaret Ve Nüfus

Fizyokratlar, ticareti sadece üretilen malların el değiştirmesini sağlamakla sınırlı bir faaliyet olarak görüp üretken kabul etmemişlerdir. Bu bakış açısı, Merkantilistlerle belirgin bir fark yaratmaktadır; çünkü Merkantilistler, ulusal zenginliğin yalnızca ticaretle artabileceğine inanmışlardır. Fizyokratlar ise ticaret fazlası yaratma çabalarının, tarımsal ürünlere olan talebi azaltarak ulusal zenginliği olumsuz etkileyebileceğini savunmuşlardır.

Fizyokratlar buna karşın serbest ticareti desteklemişlerdir. Bu destek, tarımsal net üretimi artırma amacından kaynaklanıyordu. O dönemde Fransa'da tarım ürünleri ihracatına uygulanan vergiler, ürünlere olan talebi azaltıyor ve üreticilerin tatmin olacağı fiyatların oluşmasını engelliyordu. Fizyokratlar, bu durumu aşmak için tarım ürünlerinin ihracatının serbest bırakılmasını savunmuşlardır. Böylece, serbest ticaretin ekonomik büyümeyi ve tarımsal üretimi artıracığına inanmışlardır. Fizyokratların serbest ticareti ilk savunan düşünürler olmalarının nedeni de budur. Daha sonra, Klasik İktisat teorisi dönemiyle birlikte, serbest dış ticaretin savunulmasına yönelik daha gelişmiş ve tutarlı nedenler ortaya konmuştur.

Fizyokratlar, nüfus sorununu tam olarak teorik bir çerçeveye oturtmasalar da bu konuda da fikirleri ileri sürmüşlerdir. Net üretimdeki artışın nüfusun da artmasına yol açacağını savunmuşlardır. Onlara göre

¹¹ Savaş, s.231.

¹² Savaş, s. 233.

nüfus artışı, ekonomik sorunlara neden olmayacak ve doğal düzenin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, nüfus artışının bir problem yaratacağı düşünülmemektedir¹³.

D. Ekonomik Tablo

Fizyokratlara göre, ekonomik olaylar tabii kanunların etkisi altındadır. Ekonomik Tablo bu tabii kanunları ve net hasılanın sınıflar arasında gidiş-dönüşünü en iyi biçimde belirtir. Net hasılaya dayanarak toplum başlıca üç sınıfa ayrılır:

- a) Prodüktif (verimli) sınıf yani çiftçiler,
- b) Toprak Sahipleri,
- c) Kısır Sınıf yani sanayiciler, tacirler ve serbest meslek sahipleri.

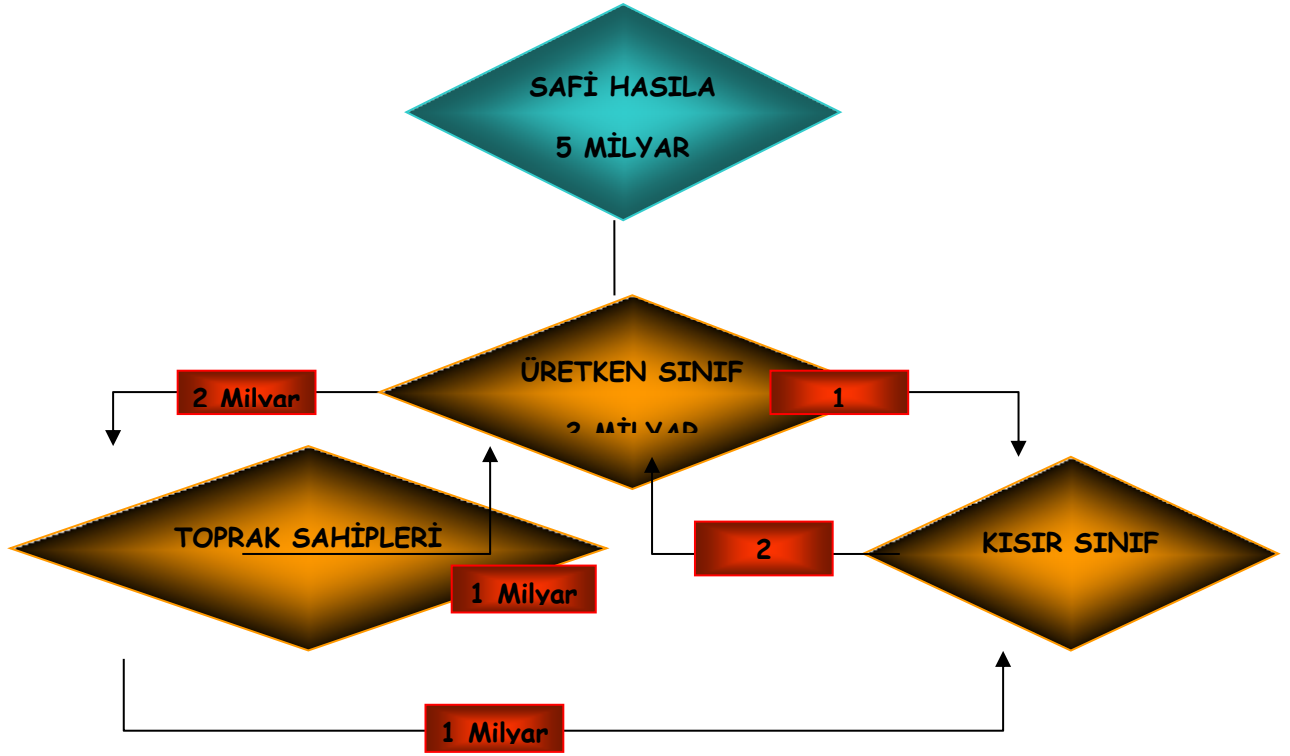
Brüt hasılayı, çiftçinin yıllık tohum ve tüketim miktarını, topraktan elde eden prodüktif sınıf diğer iki sınıfı beslemektedir. Toprak sahipleri kira şeklinde brüt hasıladan yıllık tohum ve tüketim çıkarılmasıyla elde edilen net hasıla miktarının öder. Çiftçiler topraktan bedava brüt gelir sağlar. Kendi masraflarını ve ücretlerini çıkardıktan sonra net hasılayı toprak sahiplerine kira olarak verirler.

Toprak sahipleri, topraklarının işletilmesi karşılığında net hasıla alır. Böyle bir gelir transferi için de özel mülkiyet savunulmuştur. Kısır sınıfın ise hammaddeleri işlenmiş maddeler haline dönüştürmek amacıyla imalathanelere ve imalatçılara ihtiyaçları vardır. Kısır sınıfın aldığı net gelir sonunda öbür iki sınıfa dönmek zorundadır.

Üç sınıf arasındaki net hasılanın dağılışı şöyledir:¹⁴

¹³ Savaş, s. 234.

¹⁴ Ali Özgüven, **İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992, s.75.

Üretici sınıf 5 milyar değerinde bir ürün yarattığında, bunun 2 milyarını kendi tüketimi ve gelecek yıl tohum olarak kullanılmak için ayrılmaktadır. Bu durumda 2 milyarlık gelir tedavülden çekilmiş olacaktır. Bu durumda tarım kesiminin net hasılası 3 milyardır. Bu 3 milyarın 2 milyarını (net olarak) kira veya toprak rantı karşılığında toprak sahiplerine, 1 milyarı da kısır sınıfa sanayi malları için ödenecektir.

Öte yandan, üretken sınıftan 2 milyar alan toprak sahipleri, 1 milyarı kendileri için gerekli olan besin maddelerine harcayacaktır. Böylece 1 milyar başlangıç noktasına dönmüş olacaktır. 1 milyar ise sanayi kesimine aktarılmıştır. Kısır sınıf ise 1 milyarı toprak sahiplerinden, 1 milyarı da üretken sınıftan almakta ve bu 2 milyarını besin maddelerine ve hammaddelere yatırmaktadır. Böylece tarım sınıfının yarattığı 5 milyarlık gelir üç sınıf arasında el değiştirmiş bulunmaktadır.¹⁵ Dolaşım sona erdiği zaman, üretken sınıf elde edilen ürünün tümünü ifade eden 5 milyara yeniden sahip olacaktır.¹⁶

Ekonomik Tablo, iktisat tarihinde modern teorilerin temellerini atan önemli bir çalışmadır ve ulusal ekonomide dengenin nasıl sağlandığını açıklayan ilk teorik yaklaşımdır. Kapalı ve statik bir ekonomi modeline dayanır; dış ticaret yoktur ve tasarruflar yalnızca kapitalin yenilenmesine yeterlidir. Ekonomide toprak özel mülkiyettir, toprak sahipleri çiftçilerden kira alır, çiftçiler kendi sermayelerini kullanır ve işçi çalıştırırlar. Analiz yalnızca tarım sektörüne odaklanır ve net ürün sadece tarımdan elde edilir. Fizyokratlar, ekonomik değişimleri sınıflar arasında incelemiş ve üretken olmayan sınıfları dikkate almamışlardır. Kısacası, Ekonomik Tablo, net ürünün yaratılmasını ve sınıflar arasındaki dolaşımını incelemeyi amaçlamıştır.

Fizyokratlar, takipçileri ve hayranları, para ve malların sınıflar arasındaki dolaşımını açıklayan bu yaklaşımlarının çok önemli olduğunu düşünmüşlerdir. Bunun en tipik örneğini Mirabeau'nun sözlerinde buluyoruz. Mirabeau'ya göre dünya kurulduğundan beri üç büyük icat yapılmıştır. Bunlardan birincisi yazı, ikincisi para ve üçüncüsü de Ekonomik Tablo'dur. Ekonomik Tablo'yu bazı iktisatçılar Keynesyen

¹⁵ Özgüven, s.76.

¹⁶ Turanlı, s. 53.

çoğaltan teorisinin ve Walras tipi bir genel denge analizinin öncüsü sayar. Bir başka grup iktisatçı için ise Ekonomik Tablo, bir 'input-output' analizidir. Bazılarına göre de, Marx'ın 'yeni üretim' teorisi ile Sraffa'nın fiyat sisteminin habercisidir.

Ekonomik Tablo'nun hem Quesnay'in çağdaşlarını ve hem de sonraki iktisatçıları bu kadar derinden etkilemesinin nedeni hiç kuşkusuz ulusal ekonomiyi orijinal bir yöntemle ele almış olmasıdır. Öte yandan Ekonomik Tablo'nun çok tartışılmasının ise iki nedeni vardır. Birinci neden Tablo'nun yeteri kadar açık olmayıp, yer yer bazı karanlık noktalar içermesi, ikinci neden de bir tek değil birkaç tane 'Tablo' olmasıdır.¹⁷

V.FİZYOKRAT FİKİR ADAMLARI

A. Dr. Quesnay François (1694-1774)

Quesnay, Fیزیokrasinin kurucusu ve en önemli temsilcisi olarak tanınır. Fransız bir avukatın 13 çocuğundan biri olarak doğan Quesnay, ilk yıllarında okuma yazma öğrenememiştir. Ancak doktor olma arzusu onu hızla geliştirmiş ve sonunda ünlü bir cerrah olmuştur. Madam Pompadour'un özel doktoru olarak sarayda görev almış, fakat sarayın ihtişamından ve entrikalarından uzak kalmayı başarmıştır. Boş zamanlarını ekonomi üzerine düşüncelerini geliştirerek geçirmiştir. Dr. Quesnay, tıbbi eserler yayınlamış olsa da, ekonomik çalışmalara odaklanmaya ömrünün sonlarına doğru, 60 yaşından sonra başlamıştır. İlk önemli eseri olan "Le Fermier" (Çiftçi) makalesini 1776'da Diderot'un Ansiklopedisi'nde yayımlamıştır. Ayrıca, 1757'de "Marquis de Mirabeau" ile yaptığı tartışma, fizyokrasinin temelini atmıştır¹⁸.

Quesnay, geçmişte çiftçilikle ilgilenmiş olması ve doğaya duyduğu derin inanç nedeniyle, köylülerin zor durumunu incelemiş ve bu durumun Fransa'yı etkileyen ekonomik sıkıntılarla nasıl ilişkili olduğunu araştırmıştır¹⁹. Quesnay, 1758 yılında, ünlü eseri Ekonomik Tablo'yu yayınlamıştır. 1774 yılında da Versay'da ölmüştür.²⁰

Quesnay, fizyokratik düşüncenin ana kaynağıdır. Bazı yazarlar fizyokratik doktrinin açıklanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuşlarsa da, bütün yeni fikirler Quesnay tarafından ortaya atıldığı gibi, bu fikirlerin içine yerleştirildiği genel ve soyut çerçeve de onun tarafından oluşturulmuştur. Quesnay her ne kadar düşüncelerinin tümünü tek bir kitapta toplamamış, her konuyu ayrı bir makalede incelemeyi tercih etmişse de bütün düşünceleri arasında sıkı bir bağlılık ve tutarlılık vardır. Quesnay bütün ekonomik gerçekleri ve bireysel davranışları, toplumun birbiriyle sıkı ilişki içinde bulunan bir bütün olduğunu göz önünde tutarak açıklamıştır. Ona göre toplumsal yaşamın bütün yönleri birbirleriyle ilişkili olup, bu yaşamın gerisinde kalan nedensellik bağlarını bulmak mümkündür. Yine Quesnay'e göre bu nedensellik bağları da doğal hukukun sonuçlarından başka bir şey değildir.

Quesnay'a göre servet bir ülkenin biriktirebildiği para miktarından değil, insanların ihtiyaçlarını temin için kullanılabilecek olan ilkel maddelerin miktarı ile oluşmaktadır. Bir toplumun servetindeki artış, tarımsal ürünler ile maden ocaklarından çıkartılan cevherlerin, kendi üretim maliyetlerine göre ifade ettikleri değer fazlasından ibarettir. Serbest meslekler faydalı olmalarına karşın kısırdırlar, çünkü karlarını kendi yarattıkları servetten değil, hammadde üreticilerinin meydana getirdikleri hasıladan alırlar.

Quesnay insanlar için mevcut olan düzenden daha yararlı bir düzenin varlığına inanmamaktaydı. O, doğal düzeni sağlamak için, bireylerin minimum emekle maksimum ürünü elde etmesini söylüyordu.

¹⁷ Savaş, s.240.

¹⁸ Zeytinoglu, s.62.

¹⁹ Savaş, s.237.

²⁰ Henri Denis, **Ekonomik Doktrinler Tarihi 1**, çev. Attila Tokatlı, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1973. s.167.

Ona göre düzenin temel taşlarından en önemlisi de özel mülkiyetin varlığıdır. Özel mülkiyetin savunulması ile toprağa verilen önem birbirini tamamlamaktadır.²¹

Quesnay'in ekonomik teorisi, özellikle "kapital" ve "net üretim" kavramlarına dayanır. "Avans" terimi, üretim sürecinin başında bulunan ve üretimde kullanılacak malları ifade eder. Bu mallar, bir önceki yılın üretiminin bir parçası olarak önceden ayrılmıştır. Sürekli bir üretim için, bu malların üretim sırasında tüketilip tekrar üretilmesi gerekir. Aksi takdirde, gelecekte üretim azalır ya da tamamen durur.

Tablo başta olmak üzere Quesnay'in bütün ekonomik teorisi iki kavrama dayanır. Bunlar 'kapital' ve 'net üretim'dir. Quesnay, 'avans' kelimesini üretim sürecinin başında hazır olarak bulunan ve üretimde girdi olarak kullanılacak bütün malları ifade etmek için kullanmıştır. Bu tür mallar üretim için önceden ayrılmış olup, bir önceki yıl toplam üretiminin bir parçasıdır. Yeniden üretim sürecinin devamlı olabilmesi için üretim esnasında kullanılıp tüketilen malların, üretim süreci içinde tekrar üretilmesi gerekir. Aksi takdirde, gelecek dönemlerde üretim ya azalır veya tümüyle durur.

Quesnay, tarımı tek üretken sektör olarak gördüğü için tarıma yapılan avansların önemine özellikle vurgu yapmıştır. Ona göre, iki tür avans vardır: *yıllık avanslar* ve *orijinal avanslar*. Yıllık avanslar, üretim süreci boyunca tamamen tüketilen mallardan oluşur ve döner sermayeye karşıttır. Orijinal avanslar ise birden fazla üretim sürecinde kullanılan, her süreçte belirli bir oranda aşınan mallardır. Bu, bugünkü "sabit sermaye" tanımına benzer bir anlayışı yansıtmaktadır.

Quesnay, faizin varlığını kabul etmiş ve arz-talep veya risk teorilerini reddederek, faizin doğal bir yasa tarafından belirlendiğini savunmuştur. Ona göre, faiz, topraktan elde edilen gelire bağlı olarak değişir. Tıpkı bir toprak parçasının alım satımında, o topraktan beklenen gelir rol oynadığı gibi, faiz de bu gelire göre artar veya azalır.²²

Quesnay, net üretimin bölüşümü sorunu ile ilgilendiği gibi, vergi politikasını da buna dayandırmıştır. Ona göre tarım yegane net üretim üretebilen sektördü ve tarımda üretilen bu fazla üretimin vergilendirilmesi yeniden üretim sürecine zarar vermeyecek tek vergileme yöntemi idi. Dr. Quesnay'e göre üretken sınıftan alınacak verginin oranı tarımsal faaliyetlerden elde edilecek toplam gelirin yaklaşık %30'u oranında olmalıdır.

Fazla üretimin sınıflar arasında dağıtımı Quesnay'e göre teknolojik faktörlere değil, geleneklere ve yasalara bağlıydı. Gelenekler ve yasalar da fazla üretimin Kral ve Kiliseye ait olduğunu söylüyordu. Net üretimin bu şekilde dağıtılması 'Eski Düzen'in ekonomik sistemin toplumsal kurallarından biriydi.²³

Fazla üretim kavramı fizyokratlardan önce de kullanılmış bir kavramdı. Ancak net üretimi, kesin bir şekilde, toplumsal üretim ile bu üretim için gerekli üretim araçlarına yapılan harcama arasındaki fark olarak tanımlayan Quesnay olmuştur. Quesnay'e göre net üretim her üretim devresinde elde edilen yeni üretimdir.

B. Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781)

Turgot, kraliyetin himayesinde olmasa da kamu hizmetlerinde Quesnay'ı geçen, zengin bir esnafın oğlu idi. Ticari çıkar konusundaki güçlü görüşlerinden dolayı Quesnay'in savunucusu olarak görüldü. Kamunun dikkatini Fransa'nın en yoksul bölgelerinden biri olan Limoges'un idarecisi olarak çekti. Orada tarımı teşvik etmek, yerel ticareti geliştirmek, kara taşımacılığını arttırmak ve vergi istismarını azaltmak için planlanmış bir dizi reforma ön ayak oldu. 1774 yılında XVI.Louis tarafından Paris'e

²¹ Turanlı, s.56.

²² Savaş, s.247.

²³ Savaş, s.248.

çağrıldı ve maliye bakanı ve genel müfettiş oldu. Kraliyet ve diğer kamu harcamalarında katı ekonomiyi desteklemesi, vergi reformu, Fransa için serbest ticaret, kamusal avantajların ve tekellerin kaldırılması gibi konulardaki girişimleri yüzünden etkili bir grubun kendisine karşı birleşmesine neden oldu.²⁴

Turgot, 1776 yılında 'Servetlerin Teşekkülü ve Dağılışı Hakkında Mülahazalar' adlı ünlü eserini yayınlamıştır. Turgot, büyük toprak sahibi soylular ve müteahhit mültezimleri tarafından aldığı tepkiler yüzünden 1776 yılında maliye bakanlığı görevinden ayrılmak zorunda kalmış ve çiftçilik yapmaya başlamıştır.²⁵

Turgot, Quesnay'in Ekonomik Tablosu'na sadık kalarak bazı yenilikler getirmiştir. Turgot'a göre, sadece toprak değil, aynı zamanda "emek" de verimlidir. Dahası, sermayenin de verimli olduğunu savunarak, tarımda "azalan verim" kanununu ilk kez ortaya atmıştır. Fizyokratlar tarafından yeterince ele alınmayan sermaye ve faizin ekonomik rollerini açıklayan Turgot, ekonomik değer üzerine yeni görüşler geliştirmiştir. Bu yaklaşımlarla, Fizyokratlardan giderek uzaklaşıp, daha çok klasik ekonomi okuluna yaklaşmıştır.

'Değer'in yere ve şahıslara göre değiştiğini ileri süren Turgot, değeri 'cari değer' ve 'esas değer' şeklinde ikiye ayırmıştır. Klasik ekonomistlerin de yararlandığı bu ayırmada yer alan birinci değer, yani cari değer belirli bir piyasada ve belirli bir andaki arz ve talebe göre, ikinci, yani esas değer de o malın üretim maliyetine göre meydana gelmektedir²⁶.

Turgot, faizi ve faizle ilişkili yatırımların karlılığını incelemiştir. Ona göre, faiz, ödünç verilebilir fonların arz ve talebi tarafından belirlenir ve ekonomide kapitalin kıt veya bol olduğunu gösteren bir gösterge işlevi görür. Ödünç alınan fonların talebi ise tüketim ve yatırım harcamalarından kaynaklanır. Turgot'a göre, beş çeşit yatırım harcaması vardır: arazi alımı, para ödünç verme, tarım, sanayi ve ticaret yatırımları. Bunlar içinde arazi alımı en düşük geliri getirirken, para ödünç verme en yüksek getiriyi sağlar. Ancak, rekabet ve kapitalin hareketliliği sonucu, bu yatırımların getirileri zamanla birbirine yaklaşır. Turgot'un yatırım analizi, o dönemde ileri bir düşünce olup, iktisata önemli katkılarda bulunmuştur²⁷.

Turgot, 1751'de yayınladığı *Evrensel Tarih Üstüne* adlı eserinde toplumların evrimini, daha sonra "Dört Aşama Teorisi" olarak bilinen bir yaklaşımla açıklamıştır. Bu teorisine göre, insanlık sırasıyla avcılık, çobanlık, çiftçilik aşamalarından geçtikten sonra ticari topluma ulaşmıştır. Turgot, bu eseri tamamlamamış olsa da, sonraki çalışmalarında bu yaklaşımı analizlerinin temelini oluşturmuş ve bu teoriyi kullanmıştır.

Bu eserlerin en önemlisi 'Zenginliğin Üretimi ve Bölüşümü Üzerine Düşünceler' adı ile *Ephemerides*'de 1769-1770 yıllarında bir dizi halinde yayınlanan yazılardır. Du Pont tarafından çeşitli gruplara ayrılarak yayımlanan bu yazılar, üretim, bölüşüm ve yeniden üretim konusunda Turgot'un düşüncelerini sistematik bir biçimde açıklar.²⁸

C. Dupont De Nemours (1739-1817)

Kendisinin de arasında bulunduğu çok sayıda Fransız iktisatçının isimleri haline gelen Fizyokrasi deyimini ilk ortaya atan iktisatçıdır. 1739'da Paris'de doğmuştur. Quesnay gibi tıp eğitimi almış olmasına rağmen ekonomik problemlerle yakından ilgilenmiştir.

²⁴ John Kenneth Galbraith, **İktisat Tarihi**, çev.Müfit Günay, Ankara: Dost Kitabevi, 2004, s.54.

²⁵ Burhan Ulutan, **İktisadi Doktrinler Tarihi**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1978, s.225.

²⁶ Zeytinoglu, s.64.

²⁷ Savaş, s.254.

²⁸ Savaş, s.252.

Siyasetle de uğraşmış olan Nemours, Amerika'ya gitmiş, Napolyon'un iktidardan düşmesi üzerine kurulan yeni kabinede bakan olarak görev almış ama Napolyon'un tekrar iktidarı ele geçirmesiyle de Amerika'ya giderek orada barut fabrikası kurmuş olan kardeşiyle çalışmaya başlamış ve orada ölmüştür.

Fizyokrasiyi 'doğal düzen bilimi' olarak tanımlamıştır. Evren ve insanları yöneten doğal kanunların varlığına inanmaktadır. Hayatta güvenliğe sahip olabilmek için bu kanunları keşfedip onlara uymak gerekliliğine inanmakta ve bunun sonucu olarak da doğanın tek servet kaynağı olduğunu kabul etmekteydi. Neumours'un düşüncesine göre tarımda özel mülkiyet rejimi, dahili ve harici ticari ilişkilerde tam bir mübadele serbestliği gibi müesseseleri kazanmak için tek vergi sistemi benimsenmelidir²⁹.

VI. FİZYOKRASİNİN İKTİSADİ DÜŞÜNCEYE KATKILARI

Tabii düzen gibi metafizik bir anlayıştan yola çıkan Fizyokratlar, gerçekte, liberal ve Marx'gil iktisadi tahlil tekniğine büyük katkıda bulunmuşlardır. Fizyokratların soyutlama ve model kurma, iktisadi sistemi basitleştirerek bir bütün içinde inceleme, hem liberal hem Marx'gil yöntemi etkilemiştir.

Bugün milli geliri, fizyokratların hesapladığı safi hasıladan farklı hesaplasak da, gayrisafi üretim değeriyle safi hasıla arasında bir fark olduğunu görmüşler, üretimle gelir arasındaki özdeşliği açıklamışlar, safi hasılanın bölüşümünün anlaşılması konusunda öncülük etmişlerdir.

Tableau Economique, ekonomik sistemin genel dengesini belirleyerek, Walras'a genel denge teorisinin temellerini atmış, Keynes'e makroekonomik teoriye ve Leontief'e üretim faaliyetleri arasındaki ilişkileri inceleme konusunda öncülük etmiştir. Bu model, bir yöndeki mal akışına karşılık, diğer yönde bir satın alma gücü akışının olduğunu göstererek, ekonomik düzenin işleyişini basit ve somut bir şekilde ortaya koymuştur.

Net üretim kavramı, emek-değer teorisi ve Marx'ın artık-değer teorisinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Tarımsal artığın sanayileşmenin kaynağı olduğu ve tarımdaki verimlilik artışının önemine dair düşünceler, günümüzde farklı şekillerde ifade edilse de, geri kalmış ekonomilerin kalkınmasında hala büyük bir öneme sahiptir³⁰.

Ekonomik sürecin düzgün işlemesi için tüm gelirin tüketim mallarına harcanması gerektiği vurgulanmıştır. Tasarruf yapılmasının, diğerlerinin gelirini ve toplam üretimi azaltacağına dair görüş, Keynes'in makroekonomi anlayışının basit bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Turgot, kapital teorisinin yanı sıra değer ve fiyat teorilerine de önemli katkılarda bulunmuştur. Fizyokratlardaki birçok kavram ve ilke, Marx'a geçmiş ve Marksist teorinin temel taşlarını oluşturmuştur. Verimli ve verimsiz emek ayrımı, artık değer, eşit değerlerin mübadele edilmesi ve üretimin toplumsal niteliği gibi ilkeler, bu mirası temsil eder³¹.

²⁹ Turanlı, s.58.

³⁰ Kazgan, s.58.

³¹ Kazgan, s.59.

VII. SONUÇ

Sonuç olarak, fizyokrasi, doğa yasalarının ekonomiye uygulanmasının ilk ve önemli örneklerinden biridir. Doğa bilimleri, özellikle fizik, akıl ve matematiksel yöntemlerle evreni anlamaya yönelik sağladığı gelişmelerle bilimsel özgürlükleri genişletmiş ve metodolojik bir evrim yaratmıştır. Bu yenilikçi bakış açısı, iktisat bilimini de etkilemiş, 15. yüzyıldan itibaren ekonomi alanında doğa yasalarına dayalı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Newton'un "Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri" adlı eseri, bilimsel yöntemlerin iktisat alanına uyarlanmasını sağlamış ve akılcı düşünmeyi pekiştirerek metafizik yaklaşımları sınırlamıştır.

Fizyokrasi, iktisat bilimine doğa yasalarının uygulanmasını savunmuş ve tarımı ekonominin temel üretken gücü olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım, ekonomik ilişkilerde kişisel çıkar kanunu gibi sosyal kuralların rolünü vurgulamış ve doğal düzenin iktisadi ilişkilerdeki yerini güçlendirmiştir. Merkantilizmin devlet müdahaleciliğine karşı, Fizyokrasi iktisadi özgürlükleri savunmuş ve devlet müdahalesine karşı güçlü bir felsefi savunma geliştirmiştir. Ancak, yalnızca tarımı ön plana çıkararak bu model, sanayi ve ticaretin ihmal edilmesi nedeniyle, özellikle kıtlık gibi evrensel ekonomik sorunlara kapsamlı bir çözüm sunamamıştır.

Fizyokratların düşünceleri, doğa yasalarının ekonomik düşüncelerle entegrasyonunun gerekliliğine dair önemli bir adım olmuştur. Onlar, doğa gibi ekonominin de bir düzen içinde işlediğini savunmuşlar ve ekonomik süreçlerin doğal yasalar çerçevesinde anlaşılabilirliğine inanmışlardır. Bu anlayış, modern ekonomi teorilerinin temelini atmış ve iktisat biliminin daha sistematik bir şekilde gelişmesine olanak sağlamıştır.

Ancak, Fizyokrasi'nin sınırlamaları da vardır. Tarım dışındaki sektörlerle yönelik dar bir yaklaşım sergileyen Fizyokrasi, toplumun geniş kesimlerinin çıkarlarını yeterince göz önünde bulundurmamıştır. Bu durum, toplumsal ve ekonomik değişimi sınırlı tutmuş ve tarım dışındaki sektörlerdeki dinamikleri göz ardı etmiştir. Yine de, fizyokratların doğa yasalarına dayalı ekonomik düşünceleri, iktisat biliminin bilimsel bir temele oturtulmasına katkı sağlamış ve sonraki ekonomik düşünceler üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.

Sonuç olarak, fizyokrasi doğa yasalarının iktisadi düşüncelerle entegrasyonunu savunarak, ekonominin bilimsel bir sistem olarak anlaşılmasını teşvik etmiştir. Bu yaklaşım, iktisat biliminin gelişiminde büyük bir etki yaratmış ve iktisadi liberalizmin temel taşlarını atmıştır. Fizyokrasi'nin doğa yasalarından ilham alan felsefesi, modern iktisat teorilerinin şekillenmesine önemli bir katkı yapmış olsa da, toplumsal çıkarları yeterince dikkate almadığı için pratikte sınırlı bir başarı elde etmiştir. Yine de, bu akım, ekonomi biliminin temel ilkelerini ve anlayışını şekillendiren önemli bir öncü olmuştur.

KAYNAKÇA

Neşe Erim, **İktisadi Düşünce Tarihi**, Ankara: Palme Yayıncılık, 2007, s. 16-19.

Denis, Henri. **Ekonomik Doktrinler Tarihi 1**. çev. Attila Tokatlı, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1973.

Erim, Neşe. **İktisadi Düşünce Tarihi**. Ankara: Palme Yayıncılık, 2007.

Fusfeld, Daniel R. **Çağdaş İktisadi Düşüncenin Gelişimi**. çev. Orhan Sezgin, İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, 1988.

Galbraith, John Kenneth. **İktisat Tarihi**. çev. Müfit Günay, Ankara: Dost Kitabevi, 2004.

Hunt, E. K. **İktisadi Düşünce Tarihi**. çev. Müfit Günay, Ankara: Dost Yayınevi, 2005.

Kazgan, Gülten. **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**. Ankara: Remzi Kitabevi, 1980.

Özgüven, Ali. **İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992.

Savaş, Vural. **İktisadın Tarihi**. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000.

Turanlı, Rona. **İktisadi Düşünce Tarihi**. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994.

Ulutan, Burhan. **İktisadi Doktrinler Tarihi**. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1978.

Yalçın, Aydın. **İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi**. Ankara:Ayyıldız Matbaası, 1976.

Zeytinoğlu, Erol. **Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Sistemler**. İstanbul:Mim Matbaacılık, 1992.